

Ante Mateljan

ZAJEDNIŠTVO U VJERI I EUHARISTIJI

Uz dokumente o zajedničkoj vjeri te o interkomuniji između Asirske crkve Istoka i Kaldejske crkve, i potvrde valjanosti istočno-sirijske anafore Addai i Mari

Community in faith and eucharist

Towards the documents on common faith and intercommunity between the Assyrian Church of the East and Chaldean Church; validation of the East-Syrian anaphora Addai and Mari

UDK: 261.8

281.6: 281.83

Pregledni znanstveni članak

Primljeno 09/2005.

Sažetak

Potaknut dokumentom Papinskog vijeća za jedinstvo kršćana o pripuštanju euharistiji između Asirske crkve Istoka i Kaldejske crkve, autor najprije pruža kratki pregled povijesti Asirske crkve Istoka (Perzijske crkve) i Kaldejske crkve, te potom izlaže sadržaj dvaju dokumenata: Zajednička kristološka izjava između Katoličke crkve i Asirske crkve Istoka, te Smjernice za pripuštanje euharistiji između Kaldejske crkve i Asirske crkve Istoka. Nakon toga slijedi prijevod euharistijske molitve - anafore Addai i Mari, te obrazloženje osobitog značaja ovog koraka za daljnji ekumenski dijalog.

Ključne riječi: *Stare Istočne crkve, Asirska crkva Istoka, Kaldejska crkva, anafora Addai i Mari, intercommunio, ekumenizam.*

UVOD

Službenim dokumentom *Papinskog vijeća za jedinstvo kršćana* pod naslovom *Smjernice za pripuštanje euharistiji između Kaldejske crkve i Asirske crkve Istoka. Bilješke i upute*¹ (25. listopada 2001.), učinjen je vrlo značajan ekumenski korak na putu prema punom jedinstvu Katoličke crkve i Asirske crkve Istoka, koja u stvari nastavlja predefešku kršćansku tradiciju na Bliskom i Srednjem istoku. No, taj korak je osobit i na području sakramentalne teologije, budući da je prvi put službeno potvrđena valjanost jedne euharistijske molitve koja ne sadrži *ad litteram* riječi ustanove, te su izloženi teološki argumenti za ovu odluku. Stoga se, u ovom radu želimo najprije ukratko osvrnuti na povijest i trenutno stanje Kaldejske crkve i Asirske crkve Istoka, te dokumente o zajedničkoj vjeri i o interkomuniji, a nakon toga pobliže pogledati anaforu (euharistijsku molitvu) *Addai i Mari*, koja je bila u središtu teološkog zanimanja prigodom objave ovog dokumenta.²

302

1. ASIRSKA CRKVA ISTOKA (PERZIJSKA CRKVA) I KALDEJSKA CRKVA

Da bismo razumjeli problematiku o kojoj se radi valja znati da se Istočne crkve dijele na više načina. Jedna je podjela vezana za odjeljivanje od zajedništva sveopće Crkve (mada to «odijeljeni» tako ne shvaćaju), pa tako razlikujemo stare Istočne crkve, odijeljene nakon efeško/kalcedonske kristološke kontroverzije (V./VI. st., predefeške i predkalcedonske Crkve), i Pravoslavne

¹ Pontifical Council for Promoting Christian Unity, *Guidelines for Admission to the Eucharist between the Chaldean Church and the Assyrian Church of the East. Provision between the Chaldean Church and the Assyrian Church of the East*, na: www.vatican.va/roman_curia/pontifical_council/chrstuni/documents/rc_pc_chrstuni_doc_20011025_chiesa-caldea-assira_eu.ht Usp. Conseil pontifical pour l'Unité des Chrétiens, «Admission à l'Eucharistie entre l'Église chaldéenne et l'Église assyrienne d'Orient. Notes et Orientations», *Documentation Catholique* 2265 (99, 2002.), str. 213-214.

² Robert Taft, jedan od najboljih poznavatelja istočnih liturgija, tvrdi da se u ovom dokumentu radi o jednom od najvažnijih koraka za približavanje između Katoličke crkve i starih Istočnih crkava, od Drugog vatikanskog sabora naovamo. To se može razumjeti tek kad se uvidi stvarni značaj liturgijskih tradicija u Istočnim crkvama. Usp. R. Taft, «Mass without Consecration? The Historic Agreement on the Eucharist between the Catholic Church and the Assyrian Church of the East Promulgated 25 October 2001», *Worship* 77 (2003.), str. 482-509.

crkve (nastale nakon Focijeva/Celularijeva raskola u IX./XI. st.). Druga je podjela po obredima,³ pa razlikujemo istočnosirijsku (uglavnom predefeške Crkve), zatim zapadnosirijsku, koptsku i armensku skupinu liturgijskih obreda (uglavnom predkalcedonske Crkve – Jakobitska, Koptska, Etiopska i Armenska crkva), te bizantsku (pravoslavnu) liturgijsku tradiciju.⁴

Stare Istočne crkve istočnosirijskog obreda nazivaju se i predefeške Crkve, jer nisu prihvatile zaključke Efeškog sabora (431. god., s ključnom formulacijom o Mariji kao Bogorodici (*Theotokos*). Te se Crkve redovito naziva i nestorijanskim Crkvama, budući da je formalni razlog odjeljivanja bilo neprihvatanje osude Nestorija na Efeškom saboru (danas povjesničari i teolozi smatraju kako Nestorije zapravo i nije bio «nestorijanac», mada je odbacio zaključke sabora, budući da je doista vjerovao u pravo božanstvo i pravo čovještvo Isusa Krista).⁵ Među «nestorijanskim» Crkvama na prvom je mjestu Asirska crkva, koja je oformljena na lijevoj obali Eufrata.

Crkve zapadno-sirijskog obreda redovito se nazivaju predkalcedonskim Crkvama (naziva ih se i «monofizitskim», mada se danas smatra da se u teološkom smislu radi tek o «nominalnom monofizitizmu») jer nisu prihvatile formulu kalcedonskog sabora (451.) o hipostatskom sjedinjenju, nego su ostale pri formulaciji Ćirila Aleksandrijskog (*mia fysis tou Theou sesarkomene*).⁶ Među Crkve zapadnosirijskog obreda – koje se obično naziva i sirijsko-antiohijske Crkve, ubrajaju se nesjedinjene Crkve: *Sirijsko-ortodoksni patrijarhat Antiohije* (Jakobiti), te *Indijska sirijsko-ortodoksna Crkva*. Sjedinjene Crkve zapadnosirijskog obreda su: *Sirijska-katolička crkva* te *Maronitska crkva* (koja je zapravo jedina koja je u cjelini sjedinjena s Rimom) te *Sirijsko-malabarska Crkva*.

³ Usp. W. De Vries, «Ostkirchen»; «Ostkirchen, katholische O.», LThK VII, (1986.), str. 1287-1289; W. De Vries, «Syrische Kirchen», LThK IX, (1986.), str. 1254-1256; Usp. i L. Marijan, «Stari i istočni kršćani», *Živo vrela* 6/1996., str. 34; 7/1996, str. 34; 8/1996., str. 34-35; 9/1996., str. 32-33; 10/1996., str. 32-33 i 11/1996, str. 32-33.

⁴ O ovome usp. J. Kolarić, *Istočni kršćani. Nestorijanci, Jakobiti, Armenci, Kopti i Etiopljani*, Zagreb 1982; J. Kolarić, *Pravoslavlje*, Zagreb 1985.

⁵ Usp. R. Leys, «Nestorianismus», LThK VII, (1986.), str. 885-888.

⁶ Usp. J. Denzinger – P. Hünermann, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Freiburg im Br., 1991., br. 300-303 (kalcedonska ispovijest vjere o dvije naravi u Kristu); Za razumijevanje konteksta ove polemike te značenja Ćirilovih i kalcedonskih formulacija usp. W. Kasper, *Isus Krist, Crkva u svijetu*, Split 1995, str. 287-292.

Među istočnosirijske kršćane,⁷ odnosno stare Istočne crkve istočnosirijskog obreda ubrajaju se *Asirska crkva Istoka* i s Rimskom crkvom sjedinjene *Kaldejska crkva*, te *Siro-malabarska crkva* (Tomini kršćani) u južnoj Indiji (Kerala). Ovdje se želimo ukratko osvrnuti na *Asirsku crkvu Istoka* i *Kaldejsku crkvu*, koje imaju zajedničku povijest. Nastanak Crkve u asirskim, odnosno istočnim sirijskim krajevima, u predaji je povezan s apostolskim djelovanjem sv. Tadeja, jednog između Dvanaestorice, a teološki razvoj izraz nalazi u spisima Teodora Mopsuestijskog, Efrema Sirkog i Afraata, te u teološkoj školi u Edessi (Narzai; Ilija bar Šinaj). U liturgiji se od početka služila vlastitim jezikom i pismom.

U nekoliko stoljeća svojega života ova istočnosirijska Crkva (naziv aludira na liturgijski jezik, koji je zapravo dijalekt armenuskog jezika iz područja Nisibe) nazvana i Perzijska Crkva (jer je proširena na području perzijskog carstva, u kojem je do kraja V. st. često bila žestoko progonjena) razvila je bogat duhovni, liturgijski i teološki život.⁸ Upravno središte joj je bilo u Ktezifonu (nekoliko kilometara južno od Bagdada), glavnom gradu perzijskog carstva, a patrijarh je već oko 420. dobio naziv *katolikos* – poglavar sveopće Crkve. Svojim se je nevjerojatnim misionarskim žarom raširila sve do središnje Azije, Mongolije, Tibeta, Kine i južne Indije. Mezopotamija i Perzija su postale većinom kršćanske, a u Kinu su misionari stigli oko 635., te su u VIII. stoljeću preveli i Sveto pismo na kineski jezik. Veliki uspjeh polučen je i među Mongolima, posebno kod tunguzijskih Keraita oko Bajkalskog jezera (obraćenje Gur-kana u XI. st.).

U prvom razdoblju prodora i prevlasti islama, ova se Crkva dobro snašla, priklonivši se Arapima koji su srušili moćno perzijsko carstvo. Pod islamskim kalifatom Crkva je, uza sve poteškoće i dalje živo djelovala, pa je i sjedište Crkve iz Seleucije preneseno u Bagdad. Malo je poznato kako je većina filozofske i znanstvene literature koja je preko islama došla na zapad (prijevodi Aristotela, Euklida i Ptolomeja na sirijski, a potom i na arapski jezik), zapravo k Arapima došla iz baštine ove Crkve, koja je u 13. stoljeću brojila 25 metropolija s 230 biskupija i oko milijun vjernika na prostoru između Egipta i Kine.

⁷ Usp. R. Le Coz, *Histoire de l'Église d'Orient. Chrétiens d'Irak, d'Iran et de Turquie*, Cerf, Paris 1995.

⁸ Usp. J. Kolarić, *Istočni kršćani.*, str. 33-40.

Može se slobodno reći da je malo koja Crkva doživjela toliki procvat kao ova, ali i tako brzo i veliko nestajanje. Početak propasti došao je s prelaskom Mongola na islam, početkom XIII. st. Dok su Arapi barem donekle tolerirali djelovanje Crkve, Mongoli su se fanatično okrenuli protiv kršćana, a mongolski kan Timur Lenk (Timur Hromi, Tamerlan +1406.) je gotovo posve uništio kršćane u zapadnoj i srednjoj Aziji. Ostale su tek male enklave u Perziji (oko jezera Urmia), te na kurdistsanskoj visoravni (tromeđa Iraka, Irana i Turske) gdje su mnogo pretrpjeli od islamskih Kurda. Nove strašne progone i pravi genocid doživjeli su (jednako kao i Armenci) 1915. od Turaka, te ponovo 1933. u Iraku, pa se može reći kako je pravo čudo da su te kršćanske zajednice preživjele sve do danas.

U XVI. stoljeću došlo je do dubokih podjela u samoj Crkvi. Jedan dio klera, formalno nezadovoljan izborom patrijarha (jer se služba patrijarha nastojala zadržati u nekim obiteljima, te je prenošena sa strica na nećaka ili s brata na brata), a u stvari još više u velikom strahu od Turaka i nadajući se pomoći od rimokatolika, izabrao je 1553. god. za novog patrijarha Ivana Sulaqa, i poslao ga na ređenje u Rim, gdje je ovaj položio ispovijest vjere i bio potvrđen za patrijarha Mosula. Ova je unija, međutim, zbog nemogućnosti održavanja veza s Rimom ubrzo oslabila. Ponovo je osnažena djelovanjem misionara kapucina, te je 1681. obnovljena i postala temelj za nastojanja oko sjedinjenja svih «nestorijanaca» u XIX. stoljeću. Sjedinjeni kršćani nazvani su *Kaldejci*, a njihov katolički patrijarhat sa sjedištem u Bagdadu pokriva cijeli Bliski istok (Irak, Iran, Sirija, Libanon). Dakako, zadržali su svoje kanonske i liturgijske vlastitosti.

Sjedinjena *Kaldejska crkva* imala je (do najnovijeg iračkog rata) svoje sjemenište u Mosulu, redovničku Kongregaciju sv. Antuna pustinjaka i Družbu redovnica Bezgrešnog začeca. Prema najnovijim podacima što ih prenosi Guy Vanhoomissen,⁹ Kaldejska Crkva je brojila oko 700.000 vjernika, od čega oko 550.000 u Iraku i oko 150.000 u svijetu, uglavnom u SAD i Kanadi. U rujnu 2003. sinoda Kaldejske crkve izabrala je za patrijarha Babilona Emanuela III., koji rezidira u Bagdadu.

Nesjedinjena, punim nazivom *Apostolska i katolička Asirska crkva Istoka*, u XX. st. zbog povijesnih prilika (stvaranja novih

⁹ G. Vanhoomissen, «Une Messe sans paroles de consécration? À propos de la validité de l'Anaphore d'Addai et Mari», *Nouvelle Revue Theologique* 127 (2005.), 1, str. 37.

država na bliskom istoku nakon prvog svjetskog rata) razdvojila se na dva dijela. Jedan dio ima povijesno sjedište u Teheranu, a drugi u Bagdadu. Puno je manja od sjedinjene Kaldejske crkve, jer broji svega oko 250.000 vjernika, od čega oko 80.000 u SAD. I sam patrijarh Teherana, Khanania Mar Dinkha IV., stoluje u SAD (Chicago). Pripadnici ove Crkve sebe jednostavno nazivaju *istočni kršćani* ili *sljedbenici Mesije* (mešihane).

2. ZAJEDNIŠTVO U VJERI I EUHARISTIJI IZMEĐU KALDEJSKE CRKVE I ASIRSKJE CRKVE ISTOKA

Dokument *Papinskog vijeća za jedinstvo kršćana*, pod nazivom *Smjernice za pripuštanje euharistiji između Kaldejske i Asirske crkve Istoka* zajedno s pripadajućim odredbama, potvrđen je 20. srpnja 2001., a promulgiran 25. listopada 2001. Ovaj je dokument postao moguć tek na temelju prethodnog dokumenta u kojem je izraženo slaganje u vjeri obiju Crkava.¹⁰ Taj dokument, *Zajedničku kristološku izjavu*, kojom je riješen temeljni dogmatski (kristološki) problem, potpisali su 1994. godine kao poglavar sjedinjene Kaldejske crkve papa Ivan Pavao II. i asirski katolikos-patrijarh Mar Dinkha IV. U njemu se ističe kako su «obje Crkve ujedinjene u istoj vjeri u Sina Božjega koji je postao čovjekom da bismo mi, njegovom milošću, postali djeca Božja. Od sada želimo zajedno svjedočiti vjeru u onoga koji je Put, Istina i Život, navješćujući ga na najprikladniji način ljudima našega vremena, kako bi svijet povjerovao evanđelju spasenja».¹¹ Ovaj dokument podcrtava kako Asirska crkva Istoka («nestorijanska» Crkva) štuje Djevicu Mariju kao «Majku Krista, našega Boga i Spasitelja», što u svjetlu vjere znači isto što i katoličko štovanje Marije kao «Majke Božje» (Bogorodice/Theotokos). Uz to slaganje u vjeri, međutim, i dalje se naglašava potreba da se ostane vjeran izričajima vlastite tradicije.

Nakon potpisivanja ovog temeljnog kristološkog dokumenta dijalog između dvije Crkve se je dalje nastavio, pa su 1996. god.

¹⁰ «Common Christological Declaration between the Catholic Church and the Assyrian Church of the East», *Enchiridion Vaticanum 14, Documenti Ufficiali della Santa Sede 1994-1995*, EDB, Bologna 1997., br. 1821-1829 (str. 1014-1019).

¹¹ Common Christological Declaration., str. 1019.

kaldejski patrijarh Mar Raphael I. Bidavid i asirski patrijarh Mar Dinkha IV. potpisali dokument s nizom prijedloga što bi trebali dovesti do potpunog jedinstva dviju Crkava koje potječu ne samo iz istog korijena, nego su dva ogranka istog debla. Taj je dokument potvrđen i na zajedničkoj sinodi obiju Crkava, a prijedlozi se poglavito odnose na tumačenje teoloških (kristoloških) izričaja i praksu sakramenata.

Na samom početku se ističu problemi pastoralne naravi, jer se obje Crkve nalaze u velikim poteškoćama, budući da mnogim asirskim i kaldejskim kršćanima, ne samo u Iraku, u Iranu i u Turskoj, nego i u Americi, u Australiji i u europskim zemljama nije moguće pristupati sakramentima u vlastitom obredu. Naime, u dijaspori se prije najnovijeg iračkog rata nalazilo oko jedne trećine tih kršćana, a sada već možda i polovica. Na traženje za ovlast o interkomuniji najprije je pozitivno odgovorila *Zajednička komisija za dijalog između Katoličke crkve i Asirske crkve Istoka*, a upute je doradilo *Papinsko vijeće za jedinstvo kršćana* u suradnji s *Kongregacijom za nauk vjere* i s *Kongregacijom za istočne Crkve*.

Osnovni problem što ga je trebalo riješiti bila je valjanost anafore *Addai i Mari*, jedne od tri koje su u redovitoj uporabi u Asirskoj crkvi Istoka (ostale su *Nestorijeva anafora*, koja se upotrebljava u svega pet blagdana, i *Anafora Teodora Mopsuestijskog*, koja se upotrebljava od početka liturgijske godine do Cvjetnice). Budući da anafora *Addai i Mari*, koja je u najdužem periodu godine u obveznoj liturgijskoj upotrebi, za razliku od druge dvije ne sadrži na izričiti način riječi ustanove, što ih katolička tradicija smatra bitnim za valjanost anafore ili euharistijske molitve,¹² pristupilo se povijesnom, liturgijskom i teološkom istraživanju, na temelju čega je 17. siječnja 2001. *Kongregacija za nauk vjere* donijela zaključak da se ova anafora može smatrati valjanom, a papa *Ivan Pavao II.* je to i potvrdio. Za ovakvu odluku navode se tri razloga:

- To je jedna od najstarijih anafora, u kojoj je jasno da se euharistija slavi kao nastavak Isusove posljednje večere, i to prema nakani Crkve. Sama valjanost ove anafore nikada, niti

¹² Usp. J. Denzinger – P. Hünermann, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Freiburg im Br., ³⁷1991., br. 1321 i 1352 (Firentinski sabor, Bula o sjedinjenju s Armencima «Exultate Deo», 1439). Usp. i Toma Akvinski, *Summa Theologiae* III., 78, 1. 4.

na Istoku niti na Zapadu (pa niti kod uspostavljanja unije, za patrijarha Sulaqa), nije službeno osporavana.

- Budući da Katolička crkva priznaje Asirsku crkvu Istoka autentičnom patrikularnom Crkvom, utemeljenoj na pravoj vjeri i apostolskom nasljeđu, i drži da je ta Crkva sačuvala euharistijsku vjeru u Kristovu prisutnost pod prilikama kruha i vina te žrtveni karakter euharistije, pa mada nije u potpunom jedinstvu s Katoličkom crkvom, priznaje da su u njoj pravi sakramenti, poglavito - snagom apostolskog nasljedstva - svećeništvo i euharistija.

308

- Mada se riječi ustanove ne nalaze na izričiti način (*ad litteram*), one su u ovoj anafori prisutne uključno (*in modo eucologico e disseminato*), odnosno integrirane su u susljedne molitve zahvaljivanja, slavljenja i prošnje.

Na temelju ovih razloga donose se i sljedeće odredbe:

- U potrebi, asirski vjernici mogu sudjelovati na kaldejskom euharistijskom bogoslužju i primati svetu pričest, jednako kao što i kaldejski vjernici kojima moralno ili fizički nije moguće pristupiti katoličkom bogoslužju, mogu sudjelovati na asirskom euharistijskom slavlju i primati svetu pričest.

- U oba slučaja službenici slave euharistiju prema propisima i liturgijskim odredbama vlastite tradicije.

- Kad kaldejski vjernici sudjeluju na asirskom euharistijskom bogoslužju, usrdno se potiče asirskog službenika da u anaforu *Addai i Mari* unese riječi ustanove, prema dopuštenju Svetog Sinoda Asirske crkve Istoka (ovo dopuštenje dao je već prije Sveti Sinod Asirske crkve Istoka, u Bagdadu 1978.).

Tako su, ovim odredbama utemeljenima na prethodnom objašnjenju, ispunjeni i svi uvjeti koje za interkomuniju traže *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*,¹³ te *Zakonik kanona istočnih Crkava*.¹⁴

¹³ Usp. Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, IKA, Zagreb 1994., br. 122-128.

¹⁴ *Zakonik Kanona istočnih Crkava*, Glas Koncila, Zagreb 1996., (CCEO) kan 671, § 2 i 3.

3. ANAFORA ADDAI I MARI

Anafora *Addai i Mari* pripada redu istočno-sirijskih liturgija.¹⁵ Osnovna struktura ovih anafora je: *uvodni dijalog, zahvala, uvod u Svet; molitva nakon Svet (tekst ustanove), pro-anamneza, zazivi, epikleza i završna doksologija*. Najstarija sačuvana anafora ovog tipa je *Anafora svetog Petra apostola (III.)*, iz III. stoljeća. Slijedi anafora *Addai i Mari*, te anafora *Teodora Mopsuestijskog*. Sačuvali su se također i fragmenti još jedne anafore iz VI. stoljeća, po kojima se prilično vjerno može rekonstruirati čitava euharistijska molitva. Valja reći da je anafora *Addai i Mari* vrlo bliska *III. anafori svetog Petra apostola* (koja je još poznata i kao *maronitska anafora*). Čini se da dolaze iz istog izvora jer im je struktura vrlo bliska. Spomenuta bitna razlika je da *Addai i Mari* ne donosi Isusove riječi ustanove, a *III. anafora sv. Petra apostola* je u svim dijelovima opširnija, te se u dijelu ustanove izričito oslanja na evanđeoske izvještaje o ustanovljenju euharistije na posljednjoj večeri, doslovno prenoseći pojedine izraze iz novozavjetnih izvještaja.¹⁶

Anafora *Addai i Mari* vjerojatno potječe iz Mezopotamije, s područja Edesse. Većina stručnjaka smatra da je sastavljena oko 200., a redigirana tijekom III. stoljeća, od kada je u neprekidnoj upotrebi. Asirska crkva Istoka je tim više cijeni jer smatra da sadrži predaju apostola *Addai* (ili *Addee* – što su deformirani oblici imena *Tadej*) i njegova učenika *Mari* (koji bi ujedno bio jedan od 72 Isusova učenika).

Budući da je anafora *Addai i Mari* sasvim kratka, donosimo je u prijevodu, prema tekstu što ga je priredio Sabino Chialà:¹⁷

Svećenik: *Milost Gospodina našega Isusa Krista, ljubav Boga Oca i zajedništvo Duha Svetoga sa svima nama, sada i vazda i u vijeke vjekova.*

Odgovor: *Amen.*

¹⁵ Usp. E. Mazza, «La structure des anaphores alexandrine et antiochienne», *Irenikon* 67 (1994), str. 5-40. Za pregled istočnih obreda i njihovih anafora usp. E. Mazza (a cura di), *Segno di unità. Le più antiche eucaristie delle Chiese*, Ed. Qiqajon, Comunità di Bose, 1996.

¹⁶ Usp. S. Chialà, «Le liturgie siro-orientali», u: E. Mazza (a cura di), *Segno di unità.*, str. 291-301, posebno str. 296-297.

¹⁷ S. Chialà, «Le liturgie siro-orientali», u: E. Mazza (a cura di), *Segno di unità.*, str. 302-305.

Svećenik: *Uzdignite pameti vaše.*

Odgovor: *Pred tebe, Bože Abrahamov, Izakov i Jakovljevi, kralju slave.*

Svećenik: *Prinesite prinos Bogu, Gospodaru svega.*

Odgovor: *Dostojno je i pravedno.*

Đakon: *Mir s vama.*

Svećenik: *Dostojno je da sva usta slave i svi jezici hvale što-
vano i časno Ime tvoje, Oče, Sine i Duše Sveti, koji si svojom mi-
lošću stvorio svijet i svojim milosrđem njegove stanovnike; koji si
svojim smilovanjem spasio ljude i iskazao preveliku milost smrtni-
cima.*

*Tvoje veličanstvo, o moj Gospodine, časte tisuće tisuća uzvi-
šenih bića i mirijade mirijada anđela, čete duhova, slugu vatre i
daha, s kerubinima i svetim serafinima, slave ime tvoje klićući
bez prestanka, govoreći jedni drugima:*

Odgovor: *Svet, svet, svet, svemoćni Gospodin, nebo i zemlja
su puni slave njegove. Hosana u visinama, hosana Sinu Davidovu.
Blagoslovljen koji dolazi i stiže u ime Gospodnje. Hosana u visi-
nama.*

Svećenik: *Sa svim nebeskim silama zahvaljujemo ti,
Gospodine, mi tvoji sluga, maleni, slabi i jadni, jer si nam iskazao
veliku milost koju ti ne možemo platiti: obukao si naše čovječstvo
da bi nas oživio svojim božanstvom, uzdigao si našu niskost, po-
digao nas iz pada, uskrsnuo si našu smrt, oprostio si naše du-
gove, opravdao si našu krivnju, prosvijetlio si našu spoznaju, po-
bijedio si, Gospodine naš i Bože naš, naše neprijatelje; učinio si
da pobijedi malenkost naše slabe naravi, po milosrdnom izljevu
svoje milosti.*

*Za sve tvoje pomoći i sve milosti što si nam ih iskazao, časti-
mo te, hvalimo te i slavimo, i klanjamo ti se sada i vazda i po sve
vijeke vjekova.*

Odgovor: *Amen.*

Đakon: *Molite u svojoj pameti. Mir bio s vama.*

Svećenik: *Po svojim nebrojenim i neizrecivim dobročinstvima,
o moj Gospodine, spomeni se i primi očeve, ispravne i pravedne,
koji su ti se svidjeli, u spomenu Tijela i Krvi tvoga Krista, što ih
prinosimo na čisti i sveti oltar, kako si nas ti poučio, i udijeli nam
tvoj spokoj i tvoj mir, u vijeke.*

Odgovor: *Amen.*

Svećenik: *Neka te upoznaju, Gospodine, svi narodi zemlje, jer si ti jedini Bog, Otac istine; ti si poslao Gospodina našega Isusa Krista, tvoga Sina i tvoga ljubljenoga, i on, naš Gospodin i naš Bog, poučio nas je svojim životvornim evanđeljem, svoj čistoći i svetosti proroka, apostola, mučenika, priznavalaca, biskupa, prezbitera, đakona i sve djece svete i katoličke Crkve, koji su obilježeni znakom svetoga krštenja.*

I mi, o moj Gospodine, tvoji maleni, slabi i jadni sluge, koji smo okupljeni i stojimo pred tobom, po predaji što nam dolazi od tebe, veseleći se, slaveći, kličući, spominjući se i štijući, primamo ovo veliko i silno otajstvo muke smrti i uskrsnuća Gospodina našega Isusa Krista.

Neka dođe, Gospodine, tvoj Duh Sveti i počine na ovom daru tvojih slugu, neka ga blagoslovi i posveti, da nam bude, o moj Gospodine, na oproštenje grijeha, na nadu velikoga uskrsnuća od mrtvih i za novi život kraljevstva nebeskoga, sa svima koji su ti se svidjeli. A za sav tvoj čudesni naum s nama, otvorenim ustima i otkrivenim licem zahvaljujemo ti i slavimo te bez prestanka, u tvojoj Crkvi spašenoj dragocjenom Krvlju tvoga Krista. Slavu, čast, zahvalu i poklon uzdižemo tvome živom, svetom i životvornom Imenu, sada i vazda i u vijeke vjekova.

Odgovor: *Amen.*

O problemima vezanim uz ovu anaforu dosta se je raspravljalo i pisalo, posebno među liturgičarima.¹⁸ Teolozi uočavaju osobiti značaj u vrednovanju epikleze za posvetu (pretvorbu) darova kruha i vina u Tijelo i Krv Kristovu, odnosno u vrednovanju posvetnog značaja cjelovite euharistijske molitve. Time se širom otvaraju vrata novoj razini teološkog dijaloga s Istočnim

¹⁸ Usp. B. Botte, «Problèmes de l'anaphore syrienne des Apôtres Addai et Mari», *L'Orient syrien* 10 (1965.), str. 89-106; J.-M., Sanchez Caro, «La anáfora Addai y Mari y la anáfora maronita Šarrar: Intento de reconstrucción de la fuente primitiva común», *Orientalia Christiana Periodica* 43 (1977.), str. 41-69, A. Verheul, «La prière eucharistique de Addai et Mari», *Questions Liturgiques* 1/1980., str. 19-27; W. Marston, «A Solution to the Enigma of 'Addai and Mari'» *Ephemerides Liturgicae* 103 (1989.), str. 79-91; C. Giraud, «Addai e Mari, l'anafora della Chiesa d'Oriente: 'ortodossa' anche senza le parole istituzionali», *Rivista Liturgica* 89 (2002.), str. 205-215; B. Gherardini (ed.), «Sull'Anafora dei Santi Apostoli Addai e Mari», *Divinitas* 47 (2004.), posebni broj, 296 str.; G. Vanhooymisen, «Une messe sans paroles de consécration? À propos de la validité de l'Anaphore d'Addai et Mari», *Nouvelle Revue Theologique* 127 (2005.), str. 36-46.

i Pravoslavnim crkvama o odnosu anafore, Isusovih riječi ustanove, epikleze i same pretvorbe, budući da su istočne liturgijske tradicije od uvijek najveći značaj pridavale epiklezi (zazivu posvetne milosti Duha Svetoga) koju smatraju neodvojivom od cjeline euharistijske molitve. Uz to, u Istočnim i Pravoslavnim crkvama nikad nije bio definiran trenutak pretvorbe na način kako je to učinjeno u katoličkoj sakramentologiji.

Dokument *Papinskog vijeća za jedinstvo kršćana* ističe da se Crkva u priznavanju valjanosti ove anafore nije vodila povijesnim, nego teološkim razlozima, te kako uvijek treba imati na pameti da su i zapadne i istočne euharistijske molitve utemeljene u posebnim obrednim, jezičnim i teološkim tradicijama.

Dodajmo kako *Asirska crkva Istoka* u euharistiji upotrebljava kvasni kruh, uz koji je povezana posebna tradicija prema kojoj je Isus, na posljednjoj večeri, Ivanu dao dva komada kruha, jedan da ga blaguje a drugi da ga sačuva. Taj drugi komad kruha bi Ivan, nakon Isusove smrti, umočio u krv koja mu je navrla iz boka. Od toga je kruha ostao *sveti kvasac*, koji se upotrebljava u pripravi euharistijskog kruha. Svakog Velikog četvrtka biskup umiješa malo staroga kvasca s novim, te ga dijeli svim župama svoje biskupije. Bez toga kvasca nije moguće pripremiti valjan euharistijski kruh, jer se on smatra živom i vidljivom vezom euharistijskog slavlja s Isusovom posljednjom večerom.

ZAKLJUČAK

Kao zaključak ovog izlaganja možemo navesti tekst samoga dokumenta o interkomuniji, koji veli: «Anafora *Addai i Mari* dio je liturgijskog patrimonija i crkvenog identiteta Asirske crkve Istoka od pradavnih vremena i takva treba ostati. Asirska je crkva sačuvala i s poštovanjem prenosila ovu anaforu iz stoljeća u stoljeće, izbjegavajući bilo kakve prilagodbe iz poštovanja prema njezinom časnom podrijetlu, koje je prema predaji povezano uz apostolsko doba. Budući da svaka partikularna Crkva slavi sakramente prema vlastitoj predaji, vlastitim principima i odredbama, liturgijski bi bilo nekorektno prenositi posebne elemente iz jedne tradiciji u drugu. Liturgijske su tradicije, u stvari, kao i jezici, s vlastitim rječnikom i gramatikom. Bitni elementi jedne

liturgijske tradicije ne mogu se prenositi u drugu bez da se dira u njezine posebnosti i da je se ne ošteti».¹⁹

U nastojanju oko jedinstva među kršćanskim Crkvama otkrivaju nam se, osobito u izuzetno teškim trenucima, prijelomnim za život i opstanak pojedine partikularne Crkve, novi putovi. A životno odlučujuće situacije potiču na teološku ozbiljnost i vjerničku hrabrost, koju možemo također iščitati iz nastojanja oko jedinstva Asirske crkve Istoka i sjedinjene Kaldejske crkve, sa sviješću da «ovaj hod prema nužnom i dostatnom vidljivom jedinstvu u zajedništvu jedne Crkve koju je želio Krist, zahtijeva još strpljiv i hrabar rad. Pri tom vrijedi pravilo da ne treba name-
tati drugih obveza osim nužnih (usp. Dj 15,28)».²⁰

¹⁹ Br. 3. («Pastoral provision», *Guidelines for admission...*)

²⁰ Ivan Pavao II., *Ut unum sint*, (*Ut unum sint – Orientale lumen*, Kršćanska sadašnjost – Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb 1995.), br. 78.

COMMUNITY IN FAITH AND EUCHARIST

Summary

Prompted by the document of *Papal Council for Unity of Christians* on giving admittance to the Eucharist between the Assyrian Church of the East and Chaldean Church, the author first gives a brief history of these churches and then presents the content of two documents: *A Joint Christological Declaration between the Catholic Church and Assyrian Church of the East* and *References for Giving Admittance to the Eucharist between the Chaldean Church and Assyrian Church of the East*. Then follows translation of the Eucharist prayer – anaphora *Addai and Mari* and explanation why this step is of special importance for further ecumenical dialogue.

Key words: Old Eastern Churches, Assyrian Church of the East, Chaldean Church, anaphora *Addai and Mari*, intercommunion, ecumenism